

Repliker och kommentarer*

Fällor och fel i debatten om jordbrukspolitiken

Sven Holmström är kritisk mot två grundteser i Sune Håkanssons artikel om jordbrukspolitiken (Ekonomisk Debatt 7/78). Holmström hävdar bla att fastighetspriserna inte kommer in i det prisindex som ligger till grund för pris-sättningen för jordbrukets produkter.

I Ekonomisk Debatt har fil kand Sune Håkansson [1978] skrivit en kritisk artikel om den svenska jordbrukspolitiken. Författaren anser sig ha funnit att utformningen av den svenska jordbrukspolitiken har byggt på den felaktiga uppfattningen att det skulle vara möjligt att höja jordbrukarnas arbetsinkomster genom höjda priser på jordbruksprodukter. Han säger vidare att resultatet har i stället blivit stigande markpriser. Hans rekommendation är att om man skall kunna påverka jordbrukarnas arbetsinkomster, så krävs både etableringskontroll och ett upphävande av sambandet mellan ägande och brukande. Enligt min mening bygger Håkanssons slutsatser på en felaktig analys och på bristfälliga kunskaper om den svenska jordbrukspolitiken uppläggnig.

Jag skall här kritiskt granska två grundteser som Håkansson framför och till stora delar bygger sin argumentering på. Den ena tesen är att utvecklingen av fastighetspriserna med full effekt slår igenom i livsmedelspriserna. Den andra

är det omvända förhållandet, nämligen att det är livsmedelsprisernas utveckling som är skuld till den starka prishöjningen på jordbruksfastigheter.

Sambandet fastighetspriser – livsmedelspriser – arbetsinkomster i jordbruket

Sune Håkansson inleder sitt resonemang med att konstatera att böndernas arbetsinkomster är avsevärt lägre än de sk jämförelsegruppernas. Han ställer frågan hur man skall kunna minska inkomstskillnaden och kommer därvid till uppfattningen att detta inte går utan mycket starka styrmedel: "Ty vad som händer när man höjer priset på de produkter som jordbruket producerar är att *jordbrukarnas arbetsinkomster förblir oförändrade. Däremot stiger jordägarnas inkomster och förmögenhet.*"

Håkansson hävdar vidare: "Resultatet blev en oändlig serie höjningar enligt schemat: när fastighetspriserna steg, skulle producentpriserna stiga, vilket medförde att fastighetspriserna steg, varför producentpriserna återigen skulle stiga."

Enligt min mening har en bristande kännedom om fastighetsprisernas roll i prisutvecklingen för jordbrukets produkter vilselett Håkansson. Fastighetspriserna ingår inte som en faktor i prisbildningen på jordbrukets produkter.

* I denna avdelning välkomnas såväl repliker på tidigare artiklar i Ekonomisk Debatt som fristående kommentarer i ekonomiska frågor. Bidrag ska vara redaktionen tillhanda den 5 maj. Manus bör inte överstiga 4 maskinskrivna A4 sidor.

Den största delen av jordbrukets intäktsbelopp korrigeras halvårsvis med hänsyn till prisutvecklingen för produktionsmedelsprisindex (PM-index). I denna index ingår räntekostnader för lånat kapital med vikttalet 9,6. Däremot föreligger inte någon som helst direkt anknytning till fastighetspriserna eller dessas utveckling.

Verkligheten är alltså något annorlunda än den som Sune Håkansson tänkt sig. Räntekostnadsindex har verkat dämpande på den gemensamma kostnadsindexen, som för kalenderåret 1977 var 192,6 och i november 1978 = 210,2, medan index för räntesatsen var 143,3.

Finns det då inte i PM-index någon komponent som kan sägas fånga upp prisutvecklingen på fastigheter?

Jo, det finns en komponent, som *kunde vara* ett uttryck för fastighetspriserna. Det är den i indexunderlaget ingående kostnadsposten "ekonomibyggnader, diken m m: underhåll och avskrivning".

Nu är det dock så att utvecklingen av denna delindex endast tar hänsyn till prisutvecklingen för byggnader och maskiner, inte prisstegringen på själva jordbruksmarken.

Det finns alltså inte såvitt jag kan finna något uttryck för fastighetsprisernas utveckling i den kostnadsprisindex, som ligger till grund för compensationen av den största andelen (mellan 10 och 11 miljarder kr) av jordbrukets årliga produktionskostnader. Håkansson har tillmätt fastighetsvärdena (jordvärdena) en roll i jordbrukets prispolitik, som de absolut inte spelar.

Finns det då inte något annat underlag för jordbrukets prisetförhandlingar som gör att prisstegringar på fastigheter direkt utlöses i höjda livsmedelspriser?

Ett av underlagen vid förhandlingarna då man går in i ett nytt långtidsavtal (t ex 1971, 1974, 1978 osv) är de sk typjordbrukskalkylerna, som grundas på resultat från Jordbruksekonomiska undersökningen (JEU), avseende gårdar i landets slättbygder. I detta material redovisas lönsamhetsresultaten på två sätt, dels

som förräntning av det investerade kapitalet, dels som den samlade arbets- och kapitalinkomsten till jordbrukarfamiljen.

I resultatredovisningen enligt erhållen förräntning inverkar givetvis fastighetspriserna, så långt man räknar på marknadsvärden. När man däremot räknar ut jordbrukarfamiljens inkomster för arbete och eget kapital har utvecklingen av fastighetspriserna inte någon som helst betydelse. Det jordbrukarfamiljen erhåller för sin insats av arbete och kapital är en restpost som inte påverkas av fastighetspriset. I den mån man använder typjordbrukskalkylerna för att följa utvecklingen av jordbrukarfamiljernas inkomster är det just den samlade arbets- och kapitalinkomsten man följer. Förräntningsprocenten kommer i skymundan. Inte ens i detta material får alltså fastighetsprisernas utveckling någon betydelse i vad gäller den verkliga tillämpningen. Till bilden hör också att någon avstämning mellan jordbrukarfamiljens resp industriarbetarfamiljens inkomster knappast göres.

Sambandet mellan producentpriser på livsmedel och priser på jordbruksfastigheter

Håkansson anser att det föreligger ett starkt direkt samband mellan utvecklingen av livsmedelspriserna i jordbrukarledet och priserna på jordbruksfastigheter. Att ett sådant samband finns torde i och för sig vara självklart. Frågan är emellertid om det är av någon betydelse.

Redan det förhållandet att en stor del av de aktiva jordbrukarna skaffar sina gårdar genom slätköp och alltså till andra priser än den fria marknadens jävar påståendet om ett direkt samband mellan livsmedelspriser och fastighetspriser. Även på den sk fria marknaden finns en mängd faktorer förutom utvecklingen av livsmedelspriserna som påverkar fastighetspriserna.

a. För det första är utbudet av jordbruksfastigheter och över huvud taget av mark obetydligt i förhållande till efterfrågan. Detta har som bekant till stor del sin orsak i inflationen. Om penningvärdeför-

ändringen vore av mindre omfattning skulle sparande i bank vara ett mer tilltalande alternativ. Vid osäkert penningvärde stiger efterfrågan på såväl jordbruksfastigheter som andra realtillgångar. I varje fall är den prisstegring som har samband med ringa utbud och försämrat penningvärde inte att hänföras till livsmedelsprisernas utveckling i producentledet.

b. Anspråken på mark till utbyggnad av samhällen, flygfält, vägar, etc, är en annan faktor i markvärdestegringen, som heller inte har samband med livsmedelspriserna. När jordbruksmark köpes för ovan nämnda ändamål blir ofta likviderna tämligen höga. Säljarna som då står med betydande kontanttillgångar och löper risk för en partiell konfiskering i form av realisationsvinster är både kapitalstarka och köpvilliga markspekulanter. Som bekant kan realisationsbeskattningen undvikas om liknande objekt kan anskaffas inom en viss tid. Det är uppenbart att dessa transaktioner under de senaste årtiondena har spelat en roll i prisbildningen på mark.

c. Efterfrågan på mark har ökat genom lagstiftningen, som har gett kommunerna betydande befogenheter att uppträda som konkurrenter även ifråga om jordbruksmark.

d. Det allmänna välståndet och löntagarnas numera goda inkomster har även medfört att allt fler människor under sin aktiva tid har ekonomiskt underlag för att uppträda som spekulanter på mark.

e. Lantbrukarna gör marginaltillköp för att bättre kunna utnyttja maskiner och andra resurser i lantbruksföretaget. Dessa marginella tillköp av mark kan vara lönande genom att man förbättrar kapacitetsutnyttjandet, även om priserna i många fall vida överstiger de priser som samme köpare skulle vara villig betala för sitt totala markinnehav för jordbruksändamål. Sålunda har den av flera skäl bedrivna strukturrationaliseringen

medverkat till ökade fastighetspriser, utan att detta direkt kan påstås ha samband med prisutvecklingen på livsmedel.

Kontentan av detta är att prishöjningen på mark, som ingalunda är unik för vårt land (utvecklingen är långt mera drastisk i flera andra västeuropeiska länder), inte direkt kan sammankopplas med prisutvecklingen på livsmedlen i producentledet. Bilden är långt mer komplicerad än så.

Sune Håkansson gör i sin artikel ett försök att "bevisa" det påstådda sambandet livsmedelspris/markpris. Han utgår ifrån produktion av 5000 kg vete per hektar vid ett leveranspris av 60 öre per kg. Vi får ett skördevärde av 3000 kr per ha. Han förutsätter vidare att en arrendator vid den under ifrågavarande villkor rådande balansen mellan intäkter och kostnader kan vara villig betala 1000 kr per ha i arrende. Han påstår nu att om priset stiger till 70 öre per kg och därmed ökar skördens värde med 500 kr, så skulle arrendatorn vara villig att omedelbart betala 500 kr mer per ha i arrende.

Det vill nu troligen inte arrendatorn. Håkansson bortser från det faktum att jordbrukaren ifråga inte får den exemplifierade prishöjningen med 10 öre per kg vete förrän i efterhand, när en kostnadsökning för de externt anskaffade produktionsmedlen har motiverat höjningen ifråga och den prisbetingade kostnadsutvecklingen har avlästs i PM index! Vad jordbrukaren får i detta fall är alltså en i efterhand tillförd intäktsförstärkning för att täcka en redan upplevd kostnadsökning för de löpande driftskostnaderna. Det behöver inte sägas mer. Håkanssons slutsats är orimlig.

Agronomie lic *Sven Holmström*
Jordbrukets Utredningsinstitut

Referenser

Håkansson, S., [1978], "Fallor och fel i jordbrukspolitiken." *Ekonomisk debatt*, årg 6 nr 7